

titel **Bespreking van de folder 'Ander werk in de kerk'**
ondertitel

auteur Bruijne, prof. dr. Ad de
achtergrond GKV
bron De Reformatie, 06/06/2009
jaartal 2009
thema

Inleiding of samenvatting inhoud artikel

In de bespreking van de folder 'Ander werk in de kerk' (uitgebracht door verontruste leden van de GKV) komt ook het thema homoseksualiteit aan de orde. Centraal staat de manier waarop een besluit van de GS Zwolle-Zuid 2008 in een concrete situatie van twee homofiele gemeenteleden is weergegeven.

Ander werk in de kerk – bespreking

Prof. dr. Ad de Bruijne

Vorige week begon ik aan de bespreking van de folder 'Ander werk in de kerk'. Verontruste leden van de GKv verspreiden deze momenteel in de kerken. Ik concentreerde mij erop wat de folder beoogt. Zij lijkt te mikken op een 'nieuwe vrijmaking'. In dit artikel ga ik in op enkele bezwaren tegen de besluiten van de synode van Zwolle-Zuid, die in de folder staan.

De folder somt twaalf thema's op. Stuk voor stuk krijgen ze een zware lading. De kenmerken van de kerk zijn erbij in geding. De trouw aan Gods woord en de hantering van de Gereformeerde Kerkorde staan op het spel. Kerkleden die de folder lezen, moeten duidelijk gealarmeerd worden. Het gaat helemaal mis door de synodebesluiten.

Op het eerste gezicht is de onderbouwing van die stelling erg mager. In Jip en Janneke-taal wordt met een paar zinnen een onderwerp neergezet. Wel verwijzen de opstellers daarbij naar hun website (www.synodezwollezuid.nl). Daar gaat het gelukkig minder kort door de bocht. Toch neemt dat niet weg dat de folder zoals deze er nu ligt, leugens en halve waarheden bevat. Wie alleen de folder leest en niet de moeite neemt zich verder te laten informeren, krijgt een vertekend beeld mee van de kerkelijke werkelijkheid. Gemakkelijk krijgt de folder daardoor een alarmerend effect. Mensen worden opgeruid met simplismen, met een mogelijke scheuring tot gevolg. De valse voorlichting die hier geboden is, moet dan ook weersproken worden.

Echtscheiding mag voortaan

Leugens en halve waarheden, schreef ik. Dat is natuurlijk nogal een beschuldiging. Toch kan ik er niet omheen dat vast te stellen. De folder beweert bijvoorbeeld dat sinds de synode van Zwolle-Zuid echtscheiding in de vrijgemaakte kerken ook mag 'om andere dan in de Bijbel genoemde redenen'. Die opmerking suggereert dat de synode in de besluiten rond echtscheiding niet meer het laatste woord zou geven aan de Bijbel. Maar stel nu eens dat iemand zegt: 'Liegen mag ook om andere dan in de Bijbel genoemde redenen'. De Bijbel vertelt over enkele situaties waarin mensen een noodleugen gebruiken, zonder dat God dit afkeurt. Een bekend voorbeeld is dat van de Egyptische vroedvrouwen die met een leugen Joodse jongetjes redden van de dood. Vandaag gebeurt het dat een dokter of een dominee aan een ziekbod liegen, bijvoorbeeld tegenover iemand die na een verkeersongeluk ernstig gewond is en nog niet het bericht kan verwerken dat een medepassagier is overleden. Die reden voor een leugen komt in de Bijbel niet voor. Toch vinden we haar aanvaardbaar omdat ze voor ons idee past bij de redenen voor zo'n leugen die we wel in de Bijbel aantreffen. Zoiets kan ook rond echtscheiding het geval zijn. De suggestieve kreet uit de folder heeft op zichzelf geen bewijskracht.

Erger is bovendien dat deze het standpunt van de synode en dus de kerken verkeerd weergeeft. Nergens heeft de synode uitgesproken of willen uitspreken dat echtscheiding 'mag' om andere redenen dan de Bijbel aangeeft. Eigenlijk zeggen opeenvolgende synoden zelfs strenger dan vroeger dat echtscheiding niet 'mag'. Zelfs in die situaties waarin de Bijbel er ruimte voor lijkt te geven, is het nog te onbekommerd om te zeggen dat het 'mag'. Bovendien hebben de synoden juist op grond van de Bijbel gezocht of een kerkenraad zich ook in andere situaties mag neerleggen bij een echtscheiding of deze zelfs mag billijken. Natuurlijk kun je erover discussiëren of ze daarbij de juiste conclusies hebben getrokken. Maar zo kun je bij een open Bijbel over veel onderwerpen discussiëren. Dat moet ook vooral gebeuren in de kerk. We moeten elkaar scherp houden. Juist daarom hebben we ook de kritische vragen van de verontrusten nodig. Maar het gaat niet aan om daarbij degene die op grond van de Bijbel zelf tot een ander standpunt komt dan jij, er maar direct van te beschuldigen dat hij knabbelt aan de kenmerken van de kerk.

In de brede gereformeerde traditie sinds de 16e eeuw hebben altijd meerdere visies op echtscheiding naast elkaar bestaan. Het spectrum ging van het ene uiterste ('er is geen enkele grond voor echtscheiding') via middenposities ('er bestaat één/er bestaan twee gronden voor echtscheiding') naar het andere uiterste ('er bestaan veel gronden voor echtscheiding'). Eén van de meest gerespecteerde reformatoren, Martin Bucer, had deze ruime opvatting. Hij was royaler dan de synoden van de Gereformeerde kerken, royaler ook dan ikzelf. Was Bucer niet gereformeerd? Zouden wij hem vandaag de deur moeten wijzen of tot zwijgen moeten pressen? Ik ben het persoonlijk niet met Bucer eens. We zouden waarschijnlijk rond dit punt discussiëren en

misschien zelfs botsen als we bij elkaar in de kerk zaten. Maar bij een open Bijbel, vanuit de leer van de Reformatie en samen aan de tafel van Christus kan dat in de kerk. Wie meent van niet, lijdt aan een sektarische visie op gereformeerd-zijn.

Huwelijksbevestiging moet zelfs

De folder zit er ook op een schuldige manier naast in een korte opmerking over het bevestigen van huwelijken na echtscheiding. Beweerd wordt dat dit volgens de synode voortaan zou 'moeten' zodra de kerkenraad met zo'n huwelijk instemt. Dit 'moet', zegt de folder, zelfs als de scheiding plaatsvond op buitenbijbelse gronden.

Dit is een vertekende voorstelling van zaken. De Synode van Amersfoort 2005 had op dit punt een bestaande lijn binnen de kerken aangescherpt. Eigenlijk vond de synode in beginsel nooit meer een kerkelijke bevestiging van huwelijken na scheiding passend. Zelfs niet meer in die gevallen waarin we dat als kerken tot dan toe altijd wel deden. Huwelijken na scheiding werden in onze kerken voor 2005 vaak gewoon bevestigd, bijvoorbeeld bij overspel en verlating om geloof, maar ook om andere redenen die daarvan min of meer afgeleid waren. Amersfoort perkte die praktijk zeer sterk in. Nu heeft de synode van Zwolle-Zuid dit besluit van Amersfoort genuanceerd. Het zou volgens velen leiden tot onbillijke beslissingen. Inderdaad kwam de synode daarmee een stukje terug van de radicaliteit van Amersfoort. Maar het is misleidend om nu te suggereren dat zij vervolgens nog royaler uit kwam dan de situatie van vóór Amersfoort. In de discussie ging het bijvoorbeeld om situaties waarin overspel had plaatsgevonden of waarin de andere partner al opnieuw getrouwd was. Nog altijd is de hoofdlijn radicaler dan de praktijk die al voor de synode van Amersfoort bestond. Opmerkingen zoals de folder deze bevat, misleiden al die kerkleden die deze voorgeschiedenis niet meer precies in beeld hebben. Ze verdelen degenen die Christus samen vergadert.

Halve waarheden

Van de twaalf onderwerpen waarmee de folder de Gkv probeert te alarmeren, hebben er twee rechtstreeks betrekking op mijn opvattingen. Ik ga hier niet mijn visies verdedigen. Dat heb ik al vaak genoeg gedaan, al beweren verontrusten van niet. Toch heb ik deze twee punten in dit artikel even nodig om te onderstrepen dat de folder met halve waarheden een foutief beeld oproept. Men schrijft mij de mening toe dat passages in de Schrift die klaarblijkelijk letterlijk bedoeld zijn, toch metaforisch mogen worden uitgelegd. Ook zou ik de regel prijsgeven dat de Schrift haar eigen uitlegster is. Bovendien ruil ik volgens de folder de vastheid van bijbelse normen in voor gemeente-ethiek.

Elk van deze suggesties is aantoonbaar onjuist. Met zoveel woorden heb ik juist iemand bestreden die beweerde dat wat de Schrift duidelijk letterlijk bedoelt, door ons toch metaforisch (beeldsprakig) mag worden opgevat. Mijn stelling is dat wij eerlijk moeten onderzoeken hoe een bepaalde passage in de Schrift zelf bedoeld is. In dat verband meen ik dat wij vanuit onze vooronderstellingen soms denken dat je iets letterlijk moet nemen, terwijl de Schrift het zelf anders bedoeld heeft. Of ik daarin gelijk heb, laat ik nu in het midden. Maar een kind kan zien dat dit nu juist niet is wat de folder suggereert.

Zo heb ik ook nergens losgelaten dat de Schrift haar eigen uitlegster is. Ik heb echter onderzocht wat dat in de praktijk betekent. Hoe werkt dat uitgangspunt bijvoorbeeld wanneer wij in de loop van de geschiedenis meer kennis opdoen van vroegere talen en culturen? Al evenmin offer ik de vastheid van bijbelse normen op. Wel zie ik zulke normen in een kader staan, bijvoorbeeld het kader van een gemeente waarin wij samen zoeken naar de wil van de Heer in concrete situaties.

Volgens de folder heeft de synode van Zwolle-Zuid al deze dwalingen gedekt. Met een snelle maar niet erg logische sprong concludeert de folder vervolgens dat de hele Gkv dus deze benadering zou voorstaan. Maar van iemand verklaren dat zijn visies niet ontoelaatbaar zijn, is nog wat anders dan met z'n allen zulke visies voor je rekening nemen. Ook hier raakt de folder af van het pad van de waarheid.

Misleiding rond Kampen-Noord

Verdraaiing van de feiten is ook aan de orde in de opmerkingen die de folder maakt over de kwestie Kampen-Noord. Men klaagt dat een gereformeerd predikant is afgezet 'terwijl er geen bezwaar bestond tegen zijn leer en leven'. De schrijvers weten echter heel goed dat de kerkorde van de gereformeerde kerken ook scheurmaking noemt als grond voor schorsing en afzetting. Scheurmaking raakt zelfs zowel leer als leven.

Nu weet ik best dat betrokkenen vinden dat er helemaal geen sprake was van scheurmaking. Die discussie voer ik nu even niet. Ik signaleer alleen dat de folder op dit punt bewust een oneerlijk beeld oproept van het handelen van de synode. Volgens de synode (en eerder de kerkenraad en de classis) was er wel sprake van

scheurmaking. Dan kun je niet meer met een goed geweten zeggen dat er een afzetting plaatsvond zonder bezwaar tegen iemands leer of leven. Daarmee misleid je hen die de feiten minder helder voor de geest hebben staan.

De vrouw en de grens

In het voorafgaande heb ik voorbeelden genoemd van halve waarheden en leugens in de folder. Ernstige kritiek moet ik ook uiten op het feit dat de opstellers van de folder zelf 'bovenschriftuurlijke bindingen' hanteren (om maar even hun eigen retoriek over te nemen). Zo'n binding van het geweten boven Bijbel en belijdenis uit constateer ik in de opmerkingen rond de vrouw in het ambt. Daarover wordt binnen de GKv steeds meer openlijk gediscussieerd. Dat feit alleen al is kennelijk genoeg om de kenmerken van de kerk op de tocht te zien staan.

Toch hebben wij in de kerk duidelijk met elkaar afgesproken waar de grens loopt tussen wat openlijk bediscussieerd kan worden en wat we samen als Gods waarheid hooghouden. Die grens bestaat uit de belijdenis. Daarin wordt de vraag naar de dienst van vrouwen in de kerk nergens rechtstreeks besproken of bewust beantwoord. Wat mij betreft mag je betreuren dat hier discussie over ontstaat. Je mag elkaar bestrijden en proberen om ook op dit punt samen een stukje belijdenis te vinden. Ook mag van iedereen verwacht worden dat hij loyaal is aan de lijn die we samen volgen en niet op eigen houtje de praktijk verandert. Maar wie het openlijke gesprek hierover tot taboe verklaart, trekt de grenzen van de kerk nauwer dan ze op dit moment zijn.

Onkunde rond de zondag

Behalve halve waarheden en bovenconfessionele bindingen bevat de folder helaas ook schuldige onkunde. Ook daarvan noem ik een enkel voorbeeld. Zo stelt de folder dat mensen in de GKv voortaan mogen vinden dat 'de zondag als rustdag' op een menselijke instelling en niet op het vierde gebod gegrond is. Maar dit is helemaal niet nieuw. Al zo vaak is aangewezen dat deze mening in de kerk altijd bestaan heeft, naast de andere die het rusten wel ziet als direct gebod. Bovendien verzwijgt de folder dat ook mensen met deze mening ervan uitgaan dat het vierde gebod nog steeds geldt. Maar met Calvijn en de catechismus zien zij het samenkomen voor de eredienst en de geestelijke rust in Gods genade als kern ervan. De letterlijke rust beschouwen ze vooral als een symbool daarvan.

Veel mensen in de kerk weten dat niet en leven bij een recente traditie waarin het rusten op zondag vanzelfsprekend was. In plaats van hen voor te lichten, misleidt de folder hen. Ook als je zelf vindt dat de letterlijke rust nog steeds bij het gebod hoort, zul je toch moeten erkennen dat niet pas de laatste synoden van de GKv hebben gehonoreerd dat er in de kerk ook ruimte bestaat voor de andere opvatting. Alweer: voer hier maar een stevig debat over en probeer samen verder te komen, maar ontzeg elkaar niet met de folder het recht om gereformeerd te heten.

Zes dagen

Een tweede voorbeeld van zulke onkunde spreekt uit wat de folder zegt over de schepping van hemel en aarde in zes dagen. Volgens de folder mag sinds 'Zwolle-Zuid' worden geleerd dat het niet gaat om zes gewone dagen. Je mag bijvoorbeeld ook denken dat hier een model van Mozes aan de orde is, dat hij afleidde van de zevendaagse week die de mensen al kenden.

Veel gereformeerde kerkleden weten gewoon niet dat gereformeerde voorgangers uit een ver verleden al ruimte boden voor andere visies. Zij zagen de dagen als tijdperken, als literair model of spraken zelfs van 'evolutie op de bodem van de creatie'. Je kunt betreuren dat die ruimte er altijd al was. Maar je kunt het niet doodleuk negeren en suggereren dat 'Zwolle-Zuid' ineens een wissel heeft omgezet.

Bovendien geeft de folder het standpunt dat men bekritiseert niet zuiver weer. Aanhangers van deze vermeende 'dwaalleer' zouden stellen dat Mozes dit bedacht heeft op basis van zijn weekindeling. Maar mensen met deze visie zeggen iets anders. Niet Mozes gebruikte zijn weekindeling als vorm voor 'zijn scheppingsverhaal'. God zelf heeft zich hiermee aangepast aan het begrip van zijn volk en zijn openbaring gegeven via een vergelijking met de menselijke week. Dat die visie niet nieuw is, kan al blijken uit het boek In het licht van Genesis. Daarin schrijft Professor H.M. Ohmann dat God als het ware tegen de mens zei: 'wil je begrijpen wat ik deed toen ik alles maakte? Vergelijk het dan maar met jullie week'. Of Ohmann gelijk had is vers twee. Maar het bewijst dat er in Zwolle-Zuid op dit punt helemaal geen wissel is omgegaan.

Homoseksualiteit en tucht

Verdrietig en verontwaardigd werd ik tenslotte vooral door wat de folder schrijft over homoseksualiteit. We

lezen: 'Homoseksualiteit wordt in onze kerken afgewezen. Maar of er tucht bediend moet worden als broeders/zusters samenleven (onder het afleggen van een kuisheidsbelofte) in een homoseksuele relatie, daarover heeft de synode geen uitspraak willen doen. Dat wordt overgelaten aan de plaatselijke kerkenraad waarmee tucht in dat soort situaties een optie is geworden.'

In de eerste plaats spreekt hieruit een volstrekt misverstaan van de kerkelijke tucht. Tucht is in de kerk toch nooit een automaat. Als artikel 29 KO de oefening van de tucht een kenmerk van de kerk noemt, is daarmee niet bedoeld dat elke zonde altijd tot afhouding van het avondmaal moet lijden. Er moet sprake zijn van verharding in de zonde. En om verharding vast te stellen, is een geestelijk oordeel nodig. Voorgangers als Augustinus en Calvijn zeiden al dat tucht soms niet mogelijk of niet verstandig is. Altijd moeten de concrete omstandigheden van mensen, de pastorale mogelijkheden, de achtergronden, de gevolgen, de situatie in de kerk of de cultuur en zoveel meer worden mee gewogen. Alleen daarom al kon de synode moeilijk anders spreken dan zij deed.

Maar in de tweede plaats spreekt uit dit kritiekpunt in de folder onbarmhartigheid in de richting van homofiele broeders en zusters. De kritiek op de kerk gaat ten koste van de zorgzaamheid in hun richting. De folder gebruikt ze om aan de kaak te stellen hoe ver de GKv afgedwaald zou zijn. Homofielen figureren hier als een soort 'materiaal' met behulp waarvan de kerk haar principiële gehalte moet bewijzen. Van echte zorg en enige inleving in hun situatie en in de achtergrond van de genoemde niet-seksuele vriendschappen is in de folder geen sprake. Waar kerkenraden en kerkelijke vergaderingen worstelen om homo's bij Christus te houden en echt praktisch te helpen, lijken de opstellers van de folder slechts in iets anders geïnteresseerd. Het doet mij denken aan de Farizeeërs uit Johannes 5. Terwijl Jezus een verlamde uit zijn uitzichtloze situatie bevrijdt, staren zij zich blind op het feit dat hij een matje draagt, terwijl het sabbat is. Die omstanders waren geïnteresseerd in principes en regels en niet merkbaar bewogen met mensen. Ze vergaten het 'gewichtigste' van de wet.

De worsteling van de synode

De folder doet ook helemaal geen recht aan de worsteling op dit punt rond en tijdens de Synode van Zwolle. Het ging om de vraag of een kerkenraad het moet afkeuren wanneer twee homo's samenleven onder een gelofte van onthouding. Zo'n keuze vormt altijd een compromis. Mensen beseffen kennelijk dat Gods woord en het onderwijs van de kerk van hen vragen geen homoseksueel verkeer te hebben. Tegelijk kunnen ze het niet opbrengen om alleen te leven. Zo'n compromis wordt soms door kerkenraden en adviseurs zelf aangeraden, bijvoorbeeld als de situatie erg nijpend is. Zo deed Professor Douma dat al in zijn boek Hoe gaan wij verder?

Persoonlijk vind ik dat je als kerkenraad niet iemand met de ene hand zo'n compromis kunt aanreiken om het dan tegelijk met de andere hand ook 'af te wijzen'. Daarom vind ik de synode-uitspraak op dit punt eigenlijk nogal stevig. Daaraan ook nog een vanzelfsprekende verplichting tot avondmaalstucht toevoegen, zoals de folder wil, zou echt een brug te ver zijn geweest en geen recht doen aan veel van de betrokkenen. De folder geeft dus een heel vertekend beeld van de synode wanneer zij de suggestie oproept dat deze een besluit nam met een verslappende tendens. Niet voor niets heeft juist dit besluit van de synode ook omgekeerde kritiek opgeroepen, namelijk van mensen die het te hard vonden. Wie juist dit besluit van Zwolle-Zuid meent te kunnen aanvoeren als bewijs van afval, heeft niets begrepen van de moeite van homo's én van de bijbelse worsteling van de synode. Hij zoekt een stok om de hond te slaan. Daarom zoekt hij spijkers op laag water.

Na twee artikelen waarin ik de folder besprak die verontruste kerkleden momenteel verspreiden binnen de GKv, rest mij helaas maar één conclusie. Deze folder is inhoudelijk beneden alle peil en stuurt aan op een kerkscheuring. Zij hoort thuis in de prullenbak. Broeders en zusters, kom terug van deze heilloze weg!

Prof. dr. Ad de Bruijne is hoogleraar Ethiek en Spiritualiteit aan de TU te Kampen en hoofdredacteur van dit blad.